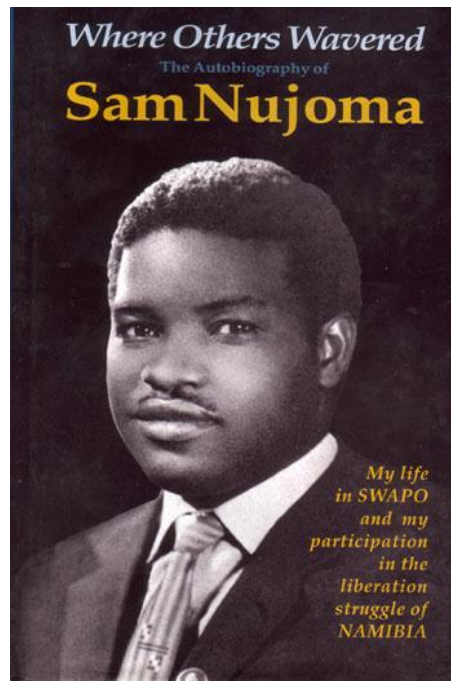
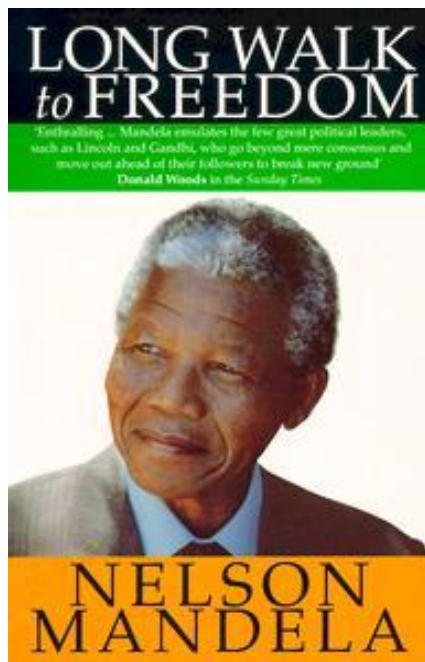

Een politiek levensverhaal

Een vergelijkende analyse van de autobiografieën
van Nelson Mandela en Sam Nujoma.

Geschreven door: Marcel Belderbos

Studentnummer: 3216217

Cursus: Biografisch project

Begeleider: Monica Soeting

Datum: 19-01-2012

Inhoudsopgave:

Hfd 1. Inleiding	pag. 3
1.1 Methodologie	pag. 7
Hfd 2. Theoretisch kader	pag. 8
2.1 Geschiedenis van de autobiografie	pag. 8
2.2 De politieke autobiografie	pag. 10
Hfd 3. Politiek in de Vorm	pag. 11
3.1 Politiek in de omslag	pag. 11
3.2 Politiek in de titel	pag. 13
3.3 Politiek in het beeldmateriaal	pag. 14
3.4 Politiek in de hoofdstukindeling	pag. 18
Hfd 4. Inhoud	pag. 20
4.1 Besproken gebeurtenissen	pag. 20
4.2 Taalgebruik	pag. 24
Hfd 5. Conclusie	pag. 26
Hfd 6. Vervolgonderzoek	pag. 29
Literatuurlijst	pag. 31

Inleiding

Hoewel de term autobiografie pas in 1809 werd geïntroduceerd door de Engelsman Robert Southey, kent de autobiografie als genre een rijke geschiedenis. In de vierde eeuw na Christus werden al teksten geschreven die we nu aan zouden duiden als autobiografisch. Het bekendste voorbeeld hiervan is het gebundelde werk van Sint Augustinus van Hippo, *Confessiones*. *Confessiones*, geschreven in 397 na Christus, beschrijft bekering van Augustinus tot het christendom. De persoonlijke insteek van het verhaal, maakt *Confessions* tot een klassieker binnen het autobiografisch genre. Sinds het jaar 397 is er veel gebeurd binnen het genre van de autobiografie. De afgelopen decennia heeft het schrijven over het eigen leven aan populariteit gewonnen. Deze toename in populariteit wordt de *biographical turn* genoemd¹. Naast de populariteit van de autobiografie is ook de diversiteit binnen het genre enorm vergroot. Onder de noemer *life writing* zijn er talloze nieuwe manieren van het schrijven over het persoonlijke leven bijgekomen. De digitalisering van de sociale omgeving heeft ervoor gezorgd dat de drempel lager is geworden voor mensen die over zichzelf willen schrijven. Facebook, Blogs, Twitter en andere *social media* dragen bij aan deze ontwikkeling. De toegenomen veelzijdigheid van de autobiografie zorgt voor nieuwe uitdagingen. Door de verbreding van het genre, zijn de grenzen ervan vervaagd.

In dit artikel richt ik mij op een subgenre dat zich in dit 'grijze gebied' bevindt: de politiek geïnspireerde autobiografie. Deze vorm van autobiografie wordt gekenmerkt door het feit dat de auteur van een politieke autobiografie een politieke boodschap uitdraagt. Het persoonlijke levensverhaal wordt slechts gebruikt als illustratie van die boodschap.

Door middel van het bestuderen en vergelijken van twee soortgelijke autobiografieën verschaft ik in deze scriptie inzicht in de verschillende manieren waarop politiek gedachtegoed gepropagandeerd wordt in de politieke autobiografie. Hierbij brand ik mijn vingers niet aan de vraag of de politieke autobiografie bestaansrecht heeft binnen het genre van de autobiografie. Het is niet relevant de politieke autobiografie een label op te plakken. Dit onderzoek is dan ook niet bedoeld als waardeoordeel over de politieke autobiografie. Het is bedoeld als een analyse van de methodes die binnen het genre gebruikt worden.

Dit onderzoek richt zich op de autobiografieën *Where others Wavered* van Sam Nujoma en *A Long Walk to Freedom* van Nelson Mandela. Net als Mandela heeft Sam Nujoma vanaf de

¹ V.R. Berghahn en S. Lässig, 'Towards a biographical turn? Biography in modern historiography – Modern historiography in biography', *GHI Bulletin* 35 (2004) 147.

jaren vijftig van de vorige eeuw zijn leven in het teken gesteld van het omverwerpen van het Zuid-Afrikaanse apartheidregime. Tot de onafhankelijkheid in 1991 werd zijn geboorteland, Namibië, bezet door Zuid-Afrika. Hij was de grondlegger van een gewapende opstand tegen het apartheidregime en zou uitgroeien tot het boegbeeld van het Namibische verzet. Mandela zou een soortgelijke rol hebben in het Zuid-Afrikaanse verzet tegen apartheid. Nujoma en Mandela belandden beide in de gevangenis wegens hun strijd. Op 21 maart 1991 werd Sam Nujoma de eerste president van een onafhankelijk Namibië. Mandela werd op 10 mei 1994 op zijn beurt de eerste niet-blanke president van de Republiek Zuid-Afrika. Internationaal gezien wordt Nelson Mandela gezien als held. Sam Nujoma krijgt minder positieve publiciteit. De internationale media richten zich voornamelijk op de misdaden die door zijn South West Africa Peoples Organisation (SWAPO) zijn begaan tijdens de oorlog tegen Zuid-Afrika. In de documentaire reeks *Van Dis in Afrika*, zette Adriaan van Dis Nujoma neer als hypocriet.²

Niet alleen hun levensloop, maar ook de autobiografieën van Mandela en Nujoma vertonen sterke gelijkenissen. Zowel *A Long Walk to Freedom* als *Where others Wavered* beschrijven hoe de politieke situatie in respectievelijk Zuid-Afrika en Namibië het leven van de hoofdpersoon volledig beheerst. Beide verhalen beginnen bij de geboorte van de hoofdpersoon en eindigen met de overwinning op het apartheidregime. Ondanks het feit dat de werken uitkwamen enkele jaren nadat Nujoma en Mandela president werden, wordt de tijd van hun presidentschap niet of nauwelijks behandeld.

Deze scriptie geeft antwoord op de vraag: Hoe komen de politieke boodschappen van Sam Nujoma en Nelson Mandela naar voren in hun autobiografieën? Bij het beantwoorden van deze vraag ga ik er vanuit dat Nujoma en Mandela met het laten schrijven van hun autobiografie een politieke boodschap wilden overbrengen. Doordat ik vanuit deze aanname werk, bestaat het gevaar van teleologisch onderzoek. Omdat ik vanuit een vooronderstelling werk, kan de objectiviteit van het onderzoek in het geding komen. Het werken vanuit een hypothese *hoeft* echter niet af te doen aan die objectiviteit van een onderzoek. Aangezien totale objectiviteit niet bestaat, is het maar beter je bewust te zijn van de vooraannames die je maakt en deze in een hypothese bundelen. Zoals de filosoof Karl Popper het stelde: 'Scientific discovery is impossible without faith in ideas which are of a purely speculative kind, and sometimes even quite hazy.'³

² Kanakna Producties B.V, *Van dis in Afrika: Vergeten en Voorwaarts*, uitgezonden op 10-02-2008.

³ K. Popper, *The Logic of Scientific Discovery* (London 1959) 38.

Deze scriptie is opgebouwd uit vier hoofdstukken. In hoofdstuk één schets ik het theoretische kader waarbinnen ik de politieke autobiografie plaats. Ik omschrijf de geschiedenis van de autobiografie en concentreer me vervolgens op de ontwikkeling van de politieke autobiografie.

In hoofdstuk twee maak ik een vergelijking tussen de autobiografie van Sam Nujoma, *Where others Wavered* en *A Long Walk to Freedom* van Nelson Mandela. Ik richt mij hierbij op de vorm waarin de boeken geschreven zijn. De eerste indruk die een boek op de lezer maakt, is moeilijk uit te wissen. Daarom maak ik ook een analyse van de kaften en titels van beide boeken. Bovendien analyseer ik hoe de twee autobiografieën opgebouwd zijn.

Verandering in het leven van de hoofdpersoon vormt de ruggengraad van een autobiografie.⁴ Beide autobiografieën kennen een duidelijk keerpunt. Zowel Mandela als Nujoma kiezen ervoor zich volledig toe te leggen op de vrijheidsstrijd. Deze keuzes en de manier waarop die beschreven worden, zijn van cruciaal belang in het uitdragen van hun politieke boodschap. Ik analyseer dit keerpunt met behulp van de theorie van Carolyn Barros, hoogleraar Engels aan de universiteit van Texas. Zij noemt het genre van de autobiografie: 'A Narrative of Transformation.'⁵ Ten slotte bekijk ik het fotomateriaal dat in beide werken is opgenomen. Ik analyseer hoe het gekozen materiaal de politieke boodschappen van de boeken uitdraagt.

In hoofdstuk drie maak ik een inhoudelijke vergelijking tussen de twee boeken. Hierbij staat de keuze van de beschreven gebeurtenissen centraal. Welke gebeurtenissen worden beschreven? En nog belangrijker, welke niet? Wat is de rol van de hoofdpersoon binnen deze gebeurtenissen? Ik houd mij in dit hoofdstuk ook bezig met het taalgebruik. De manier waarop een verhaal opgeschreven wordt, heeft vanzelfsprekend een uitwerking op het beeld dat de lezer krijgt bij het lezen van een tekst.

Dit onderzoek is voornamelijk een tekst-analytisch onderzoek. In 'De dood van de auteur' verklaart literatuurwetenschapper Roland Barthes de schrijver van een tekst dood. Daarmee bedoelt hij dat het zinloos is om op zoek te gaan naar de intenties van een auteur, omdat deze niet volledig te achterhalen zijn. Ze zijn ook niet relevant. Een tekst is, volgens hem, interpretatief en volledig op andere teksten gebaseerd. Dit wil zeggen dat teksten door verschillende mensen verschillend geïnterpreteerd worden. Deze interpretaties zijn stuk voor

⁴ Carolyn Barros, *Autobiography: narrative of transformation* (Michigan 1998) 3.

⁵ Ibidem

stuk afwijkend van hoe de teksten oorspronkelijk bedoeld zijn. Dit zorgt ervoor dat, volgens Barthes, alleen tekstanalyse een waardevolle manier van onderzoeken is.⁶

Zo ver wil ik niet gaan. De intenties van de auteur bepalen voor een belangrijk deel hoe een politieke autobiografie is opgebouwd. De lezer moet zich er bewust van zijn dat de auteur een boodschap wil overbrengen met zijn of haar werk. Ik zal in deze scriptie naast literatuuronderzoek, daarom ook een analyse maken van de mogelijke bedoeling die Sam Nujoma en Nelson Mandela hadden met het laten schrijven van hun autobiografieën. Ik ben mij hierbij bewust van de gevaren van het onderzoek doen naar intenties. De enige persoon die volledige duidelijkheid heeft over waarom een politieke autobiografie geschreven wordt is de auteur zelf. Dit onderzoek zal echter laten zien dat er in *Where others Wavered* en *A Long Walk to Freedom* aanwijzingen te vinden zijn voor de intenties van Sam Nujoma en Nelson Mandela. Toch is het belangrijk te realiseren dat de politieke intenties die ik aan hen toeschrijf relatief speculatief zijn.

Ook mijn eigen emotionele ervaring in het lezen van de twee autobiografieën zal een plek hebben in deze scriptie. De emoties en gevoelens die geprikkeld worden bij het lezen van een autobiografieën zijn moeilijk in wetenschappelijke termen te verklaren. Toch is deze 'zachtere' component nuttig in het verklaren van de manier waarop de twee boeken hun politieke boodschappen overbrengen op de lezer. Het is dan ook onvermijdelijk dat dit onderzoek bij tijd en wijle een persoonlijke insteek heeft.

Ik zal mij zoveel mogelijk onthouden van generalisaties, omdat dit onderzoek een interpretatie is van de twee teksten door mij als onderzoeker. De postmodernistische school leert dat elk onderzoek een interpretatief karakter heeft.⁷ Het scala van theoretisch onderbouwde interpretaties vormt samen het kader waarbinnen waarde aan de wetenschappelijke discussie over een onderwerp wordt gegeven. Als zo een waardevolle interpretatie is dit onderzoek bedoeld. Op deze manier is dit onderzoek een toevoeging aan de bestaande wetenschappelijke discussie over de politieke autobiografie.

⁶ R. Barthes, *Het werkelijkheidseffect* (Groningen 2004) 122.

⁷ M. Leezenberg en G. de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2001) 199.

Methodologie

Ik heb gekozen voor een vergelijkende methode, omdat deze methode geschikt is voor tekstanalyse. Door het vergelijken van teksten kunnen patronen in die teksten worden gevonden.

De autobiografieën van Mandela en Nujoma hebben een vergelijkbare uitwerking gehad op mij als lezer. Beide werken komen over als een politieke rechtvaardiging en een poging tot het verwerven van politieke steun. Mandela en Nujoma gebruiken echter verschillende manieren om deze boodschappen uit te dragen. Het feit dat de boeken op een verschillende manier hetzelfde bereiken, maakt een vergelijking interessant. De vergelijking is echter geen doel op zich. Het is een methode om antwoord te geven op een vraag. In dit onderzoek gebruik ik de methode om de vraag: hoe komen de politieke boodschappen van Sam Nujoma en Nelson Mandela naar voren in hun autobiografieën, te beantwoorden.

De twee belangrijkste bronnen binnen dit onderzoek zijn vanzelfsprekend de autobiografieën *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered*. Daarnaast zal ik refereren aan teksten die de politieke autobiografie als onderwerp hebben. Ook verwijs ik naar verschillende andere autobiografieën in mijn uiteenzetting van het theoretische kader. Deze kennis zal ik toepassen in mijn vergelijkende analyse van de autobiografieën van Nelson Rolihlahla Mandela en Samuel Daniel Shafiishuna Nujoma.

Theoretisch kader

Na door de jaren heen geclaimd te zijn door zowel historici als literatuurwetenschappers, begeeft de autobiografie zich nu tussen deze twee wetenschapsvormen in. Dit maakt onderzoek doen naar de autobiografie een uitdaging. Een multidisciplinaire aanpak is niet alleen noodzakelijk, het is ook onvermijdelijk. Vanaf de jaren vijftig van de vorige eeuw claimden literatuurwetenschappers de autobiografie als acceptabel studieobject. Deze interesse heeft verregaande gevolgen gehad voor de wetenschappelijke beoordeling van het genre. Zo sneed in 1979 de Belgische literatuurwetenschapper Paul de Man, onder invloed van het postmodernisme, de band van de autobiografische tekst met de gebiografeerde persoon door. Op deze manier maakte hij de claim van literatuurwetenschappers op het autobiografisch genre compleet. De autobiografie was volgens hem een tekst; niets meer, niets minder.

Een tweede uitdaging bij het onderzoek naar de autobiografie is afbakening. Mede door de recente explosieve groei van autobiografisch materiaal, is het onderzoeksterrein enorm vergroot. Er is onder literatuurwetenschappers en historici een levend debat ontstaan over de compartimentering van de autobiografie. Door duidelijkere grenzen aan het genre te stellen, zou weer orde aangebracht worden. Niet iedereen is het eens met deze compartimentering.

In dit hoofdstuk geef ik een overzicht van de discussie rond het genre. Om een volledig beeld te krijgen zal ik eerst de ontstaansgeschiedenis van de autobiografie en de politieke autobiografie in het bijzonder uiteenzetten om uiteindelijk uit te komen bij de methodes die in de politieke autobiografie gebruikt worden om een boodschap op de lezer over te brengen.

Geschiedenis van de autobiografie

De term autobiografie werd aan het begin van de negentiende eeuw in gebruik genomen. Het is een samenvoegsel van drie oud-Griekse woorden: *autos* (jezelf), *bios* (leven) en *graphe* (schrijven). Autobiografie mag dus vrij vertaald worden als 'het schrijven over het eigen leven'.⁸ Een veelgebruikte definitie is die van Philippe Lejeune. Hij noemt de autobiografie *the retrospective narrative in prose that someone makes of his own existence when he puts the principal accent upon his life, especially upon the story of his own personality*. De autobiografie moet volgens hem dus principieel gaan over het persoonlijke leven van de hoofdpersoon. Deze

⁸ I. B. Galdo's, 'The Self as the "Mittelpunkt", the World as the "Hauptperson". The "Super-Personal" Autobiography of Stefan Zweig', *Neophilologus* 95 (2011) 111.

definitie past goed bij de ontwikkeling van de autobiografie aan het begin van de negentiende eeuw. Deze periode kenmerkt zich door opkomende individualisatie en introspectie binnen de hogere sociale standen.⁹ Het schrijven van een autobiografie werd gezien als een goede manier om jezelf te leren kennen. Het is dan ook geen toeval dat aan het eind van de negentiende eeuw twee werken uitkwamen die, samen met *Confessions* van Sint Augustinus, worden gezien als de grondleggers van de autobiografie: *Les Confessions* van Jean-Jacques Rousseau en *Dichtung und Wahrheit* van Johann Wolfgang von Goethe. In twaalf boeken beschrijft Rousseau de eerste vijftig jaar van zijn leven. In *Dichtung und Wahrheit* schrijft Goethe over zijn jeugd tot aan zijn vertrek naar Weimar. De werken van Goethe en Rousseau markeren een keerpunt in de geschiedenis van de autobiografie. Ze horen tot de eerste werken waarin het persoonlijke leven van de hoofdpersoon centraal staan. Eerdere autobiografische werken hadden vooral een religieus doel. In *Confessions* probeert Augustinus van Hippo zijn lezers nog overduidelijk te winnen voor het katholicisme. De eerste zin van de Engelse vertaling van zijn boek luidt dan ook: 'Great art thou, o Lord, and greatly to be praised: great is thy power, and thy wisdom is infinite.'¹⁰ De autobiografie die als doel heeft de lezer te bekeren, wordt *conversion narrative* genoemd.

De levens van Goethe en Rousseau draaiden niet om religie, maar respectievelijk om wetenschap en filosofie. Hun autobiografieën zijn niet bedoeld de lezer te bekeren, maar te informeren. Rousseau en Gouthe wilden enkel hun levensverhaal openbaar maken. Deze vorm van autobiografie wordt door veel historici en literatuurwetenschappers gezien als de klassieke vorm van de autobiografie. Hier stel ik vraagtekens bij. De autobiografie ontstond als manier om een religieuze boodschap over te brengen in de vorm van de *conversion narrative*. Pas later zijn mensen het genre gaan zien als een vorm van zelfreflectie en introspectie. Als we al mogen spreken van zoiets als een 'klassieke autobiografie', dan is dat de autobiografie die als doel heeft de lezer te overtuigen.

Het is geen verrassing dat dit type autobiografie ten tijde van de Koude Oorlog zijn rentree maakte. Onder de noemer *deconversion narratives* werden in de Verenigde Staten autobiografieën geschreven met als doel de lezer ervan te overtuigen dat de auteur geen

⁹ M. Huisman, *Publieke levens, autobiografieën op de Nederlandse boekenmarkt 1850-1918* (Zutphen 2008) 13.

¹⁰ A. Augustinus, *Confessions* (Harvard 1912) 3.

communist meer was. Er werd beschreven hoe ex-communisten hun ideologie afzweerden en het kapitalisme omarmden.¹¹

Ook in Nederland bestaat een traditie van het schrijven van een autobiografie met als doel een politieke boodschap over te brengen. In 'Hoe ik nationaalsocialist werd en was' legt dr. Tobie Goedewaagen, persvoorlichter van de NSB van september 1940 tot augustus 1941, uit over waarom hij is gaan geloven in het nationaal socialisme. Historica Benien van Berkel concludeert dat Goedewaagen met het schrijven van zijn autobiografie als belangrijkste doel had de wereld te overtuigen van zijn gelijk over het nationaalsocialisme. Dit deed hij niet door de feiten te verzwijgen, maar door een gekleurde interpretatie ervan te geven.¹²

De politieke autobiografie

De *biographical turn* heeft er mede voor gezorgd dat steeds meer historici en schrijvers de autobiografie zijn gaan erkennen als een bruikbare manier om een verhaal te vertellen. Dit is één van de belangrijkste redenen dat de politieke autobiografie bloeit als nooit tevoren. De opkomst van het subgenre brengt echter ook problemen met zich mee. De vaak ingewikkelde verhouding tussen het leven van de hoofdpersoon en zijn of haar politieke boodschap is één van de belangrijkste uitdagingen bij het bestuderen van de politieke autobiografie. Het is voor de lezer vaak moeilijk methode en boodschap van elkaar te scheiden. In bijna alle politieke autobiografieën wordt de politieke boodschap indirect uitgesproken. De kracht van het genre is juist dat de boodschap tussen de regels door wordt overgebracht op de lezer.

Het interpretatieve karakter van de politieke autobiografie is een tweede probleem bij onderzoek van het genre. Zoals gezegd is de manier waarop een tekst op de lezer overkomt altijd interpretatief. Het feit dat de politieke autobiografie doorgaans wordt geschreven door personen die zich in het publieke domein begeven, voegt een extra moeilijkheid toe aan het onderzoek. Veel van de lezers van de autobiografieën van Nelson Mandela en Sam Nujoma hebben, voorafgaand aan het lezen van hun autobiografie, al een beeld over hen gevormd. Zij hebben bepaalde verwachtingen over hun persoonlijkheden en hebben voorkennis over hun levens. Het lezen van de autobiografieën van Mandela en Nujoma in deze scriptie gebeurt vanuit dit kader. Ook onderzoekers hebben bewust of onbewust een mening van de persoon wiens autobiografie zij onderzoeken.

¹¹ J.T.J. Bak, *Writing Lives: American autobiography and autobiography* (Amsterdam 1998) 82.

¹² B. Van Berkel, 'De autobiografie van een landverrader', *Biografie Bulletin* (zomer 2011) 7-8.

Vorm

Een eerste indruk maak je maar één keer. Daarom hechten uitgevers veel waarde gehecht aan hoe de omslag van een boek eruit ziet. De omslag is de inleiding tot een boek. Het scheidt verwachtingen, laat de lezer vooraannames maken en is prikkelend. Daarom is het belangrijk eerst een analyse te maken van de omslagen van *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered* voordat we de boeken openslaan. Na de omslag bekeken te hebben, leest de lezer de titel. De lezer leest een boek vanuit het startpunt dat de titel de inhoud vertegenwoordigt. Dit startpunt bepaalt mede de manier waarop de geschreven tekst geïnterpreteerd wordt.

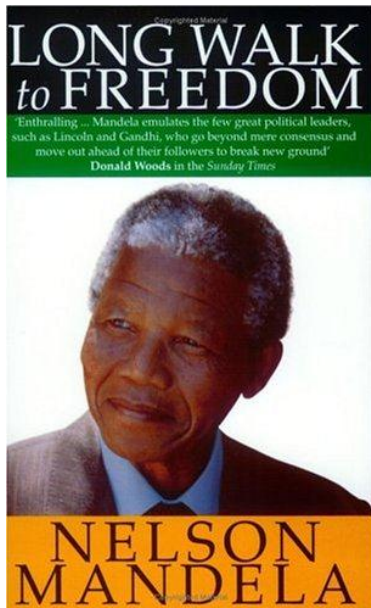
In zowel *A Long Walk to Freedom* als *Where others Wavered* wordt gebruik gemaakt van fotomateriaal. Foto's hebben verschillende functies in politieke autobiografieën. Enerzijds worden ze gebruikt om het verhaal voor de lezer tastbaar te maken, soms letterlijk een gezicht te geven. Anderzijds worden foto's gebruikt om een boodschap op de lezer over te brengen. Naast de omslag, de titel en het gebruik van fotomateriaal is er nog een vierde manier waarop de lezer voordat hij of zij begint met lezen gestuurd wordt: de hoofdstukindeling. De inhoudsopgave is in essentie een beknopte samenvatting van een boek. Het is dan ook evident dat de politieke boodschap in de titels van de hoofdstukken naar voren komt. Voordat de lezer begint met het lezen van de politieke autobiografie is hij of zij dus al op verschillende manieren beïnvloed. Ik zal dit argument illustreren door voorbeelden te gebruiken uit *Where others Wavered* en *A Long Walk to Freedom*.

Politiek in de omslag

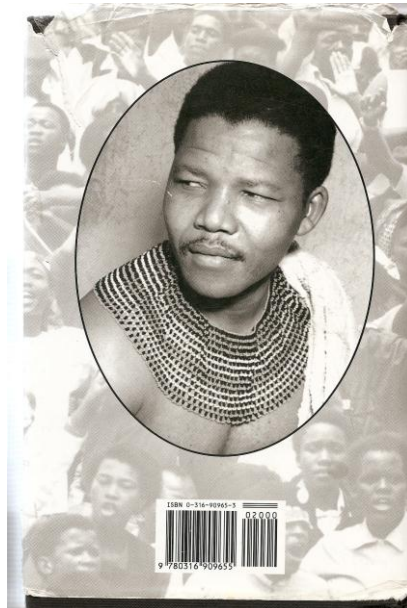
De gelijkenis van de omslagen van de boeken van Mandela en Nujoma is opvallend. *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered* hebben beide een foto van de hoofdpersoon op de voor- en achterkant. De foto's van Mandela en Nujoma lijken zelfs sterk op elkaar. Toch is er een belangrijk verschil.

De foto van Mandela op de voorkant van zijn boek is een relatief recente, genomen na de val van het apartheidsregime. Mandela straalt trots, warmte en wijsheid uit. Op de achterkant is een foto te zien van Mandela als dertiger. Hij draagt traditionele Xhosa kleding. Ook staan op de achtergrond demonstrerende zwarte Zuid-Afrikanen afgebeeld. *A Long Walk to Freedom* legt dus op de omslag de link tussen de traditionele achtergrond van Mandela en de staatsman die hij later zou worden. Het feit dat de recente foto van Mandela op de voorkant staat, zorgt ervoor dat de lezer het boek zal lezen als het verhaal van hoe Mandela is gevormd tot de staatsman die

hij is geworden. Het feit dat demonstrerende Zuid-Afrikanen en Mandela ten tijde van de strijd naar de achterkant van het boek zijn verbannen, vertelt de lezer dat de strijd in teken staat van de uiteindelijke overwinning op het apartheidsregime.

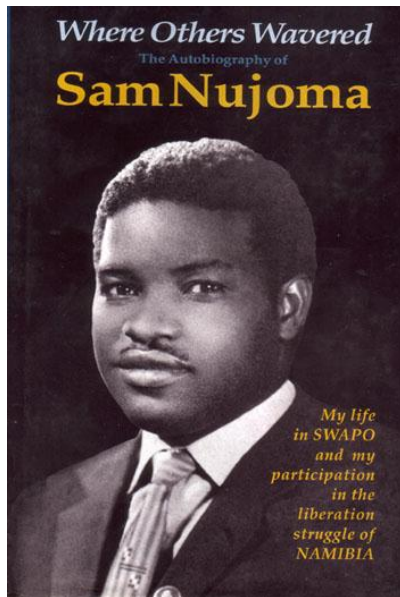

Voorkant van *A Long Walk to Freedom*.

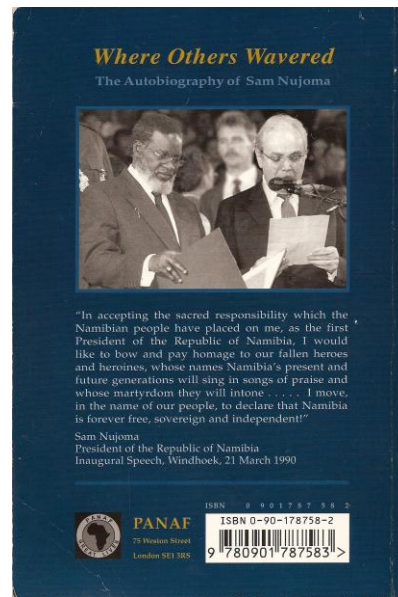

Achterkant van *A Long Walk to Freedom*.

De omslag van *Where others Wavered* geeft de lezer een andere boodschap mee. Wie het boek uit de boekenkast haalt, ziet een trotse 31 jarige Sam Nujoma. De foto is genomen in de periode waarin Nujoma zijn strijd tegen de apartheid begon. Op de achterkant van het boek is te zien hoe hij in 1990 zijn inauguratiespeech geeft en daarmee de eerste president van een onafhankelijk Namibië wordt. Dit maakt duidelijk dat de onafhankelijkheid een uitvloeisel is van de strijd tegen de bezetting. Waar Mandela het heden als uitgangspunt, en dus als voorkant, van zijn boek neemt, kiest Nujoma ervoor om het verleden in zijn autobiografie als uitgangspunt te nemen.

Vorkant van *Where others Wavered*.

Achterkant van *Where others Wavered*.

Een tweede opvallend verschil tussen de omslagen van *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered* is het feit dat er op de zijkant van *A Long Walk to Freedom* de toenmalig nieuwe vlag van Zuid-Afrika afgebeeld staat. Dit laat zien dat het boek gezien moet worden als een verhaal van nationale trots. Dit in tegenstelling tot *Where others Wavered*. Dit verhaal speelt zich vooral af in de internationale politieke arena. De Namibische vlag is daarom niet terug te vinden op de omslag van de autobiografie van Nujoma.

Politiek in de Titels

Net als de omslag, heeft ook de titel een grote invloed op de manier waarop de lezer de rest van een tekst leest. In de twee politieke autobiografieën geven de titels niet alleen het onderwerp van het boek aan. Zij maken ook duidelijk wat de relatie is tussen het leven van de hoofdpersoon en de beschreven gebeurtenissen. Hiermee lichten beide auteurs een tipje van de sluier op als het gaat om het doel van hun autobiografieën.

De autobiografie van Mandela is getiteld: *A Long Walk to Freedom*. Deze titel is een citaat uit de laatste alinea van het boek:

I have walked that long road to freedom. I have tried not to falter; I have made missteps along the way. But I have discovered the secret that after climbing a great hill, one only finds that there are many more hills to climb. I have taken a moment here to rest, to steal a view off the glorious vista that surrounds me, to look back on the distance

I have come. But I can only rest for a moment, for with freedom come responsibilities, and I dare not linger, for my long walk is not yet ended.¹³

De ondertitel, *The autobiography of Nelson Mandela*, geeft de persoonlijke aard van het boek aan. Door de term autobiografie te gebruiken wordt het persoonlijke levensverhaal van Nelson Mandela op een directe manier gekoppeld aan de vrijheidsstrijd in Zuid-Afrika.

De volledige titel van de autobiografie van Sam Nujoma is *Where others Wavered. The autobiography of Sam Nujoma. My life in SWAPO and my participation in the liberation struggle of NAMIBIA*. Door te vermelden dat anderen wankelden, maar hij niet, zet Nujoma zichzelf op een voetstuk. Interessant is dat hij in zijn tweede ondertitel, *My life in SWAPO and my participation in the liberation struggle of NAMIBIA*, stelt dat het boek over zijn rol in de onafhankelijkheidsstrijd en zijn leven binnen SWAPO zal gaan. Dit lijkt een paradox met de eerste ondertitel waarin gesteld wordt dat *Where others Wavered* een autobiografisch werk is. De term autobiografisch is hier dus niet bedoeld om een persoonlijk leven aan te geven. Het beschrijven van het politieke aspect van zijn leven valt volgens Nujoma dus ook onder de noemer 'autobiografisch'. Met de term wordt echter bij de lezer de verwachting gewekt dat *Where others Wavered* in zal gaan op het persoonlijke leven van Nujoma. De lezer komt bedrogen uit.

De titels van beide boeken maken snel duidelijk wat de politieke agenda is. Met de woorden *struggle* en *long walk* wordt een tocht aangekondigd met als uiteindelijk doel vrijheid (*freedom*) of bevrijding (*liberation*).

Politiek in het beeldmateriaal

Zowel Sam Nujoma als Nelson Mandela maken gebruik van foto's en illustraties in hun autobiografie. Dit zorgt er enerzijds voor dat de lezer een helderder beeld krijgt van de beschreven gebeurtenis. Anderzijds ondersteunt dit fotomateriaal de politieke boodschap van de auteur.

Bij het openslaan van *A Long Walk to Freedom* krijgt de lezer een plattegrond van Zuid-Afrika te zien. Hoewel dit kaartje vooral lijkt te dienen als naslagwerk voor de lezer, geeft het ook aan dat het verhaal in *A Long Walk to Freedom* zich voornamelijk afspeelt in Zuid-Afrika. Opvallend is dat Namibië, ten tijde van de strijd van Mandela tegen apartheid, deel uitmaakte van Zuid-Afrika. Toch wordt het gebied niet als zodanig weergegeven op de plattegrond. Dit laat

¹³ N. Mandela, *Long Walk to Freedom. The autobiography of Nelson Mandela* (Londen 1994) 617.

zien dat de autobiografie van Mandela het 'nieuwe' Zuid-Afrika als uitgangspunt wil nemen. Hoewel ook in *Where others Wavered* Namibië wordt weergegeven als onafhankelijk gebied, is er toch een belangrijk verschil met de kaart in *A Long Walk to Freedom*. Nujoma plaatst Namibië in het grotere geheel van het continent Afrika. Dit doet hij door eerst een kaartje van Afrika en daarna pas een gedetailleerde afbeelding van Namibië te tonen. Hiermee laat hij zien dat de vrijheidsstrijd in Namibië gezien moet worden in de context van de bevrijding van een continent.

Als we naar de foto's in beide boeken kijken vallen een aantal dingen op. Nelson Mandela is persoonlijk op nagenoeg alle foto's in zijn boek te zien. In *Where others Wavered* staan daarentegen vooral foto's van gebeurtenissen waar Nujoma niet bij aanwezig was. Hieruit kan worden opgemaakt dat *A Long Walk to Freedom* een persoonlijker verslag is dan *Where others Wavered*. In *A Long Walk to Freedom* wordt bijvoorbeeld getoond hoe Mandela bokst met zijn jeugdvriend Jerry Moloi en hoe hij met een groep blanke jongeren spreekt bij zijn huis in Orlando. De lezer mag een kijkje nemen in het persoonlijke leven van Mandela. De foto's hebben ook aan andere, minder directe, invloed op de lezer. De foto's van Mandela schetsen een bepaald beeld van hem. Hij wordt ten eerste neergezet als strijdvaardig, doordat hij als bokser staat afgebeeld. Daarnaast ontstaat door middel van verschillende foto's van een vastberaden Mandela op Robben Eiland een beeld van een trots en moedig man. Een minder persoonlijk beeld dat wordt opgeroepen door de foto's is er één van eenheid. Verschillende foto's tonen Mandela die vriendschappelijkheden uitwisselt met blanken.

Mandela met zijn sparringpartner Jerry Moloi.¹⁴

Mandela op weg naar het 'Treason-Proces'.¹⁵

¹⁴ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 310.

¹⁵ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 150.

Mandela in gesprek met Ruth First.¹⁶

Mandela met Walter Sisulu tijdens zijn gevangenschap op Robben Island in 1966.¹⁷

Het fotomateriaal in *Long Walk to Freedom* staat dus in het teken van het wekken van vertrouwen in Mandela als staatsman. Eenheid en vastberadenheid staan daarbij centraal.

Uit de foto's die opgenomen zijn in *Where others Wavered* ontstaat een totaal ander beeld. Vooral de militaire kracht van SWAPO en de barbaarsheid van het Zuid-Afrikaanse leger worden benadrukt. Zo worden op pagina 327 de lijken getoond van slachtoffers van een bloedbad dat het Zuid-Afrikaanse leger in 1982 in Oshikuku, Noord-Namibië, aanrichtte. Twee pagina's later wordt de militaire kracht van de *Peoples Liberation Army of Namibia* (PLAN), de militaire tak van SWAPO, in drie foto's tentoongesteld. In de laatste twee hoofdstukken ligt de nadruk vooral op de politieke strijd om onafhankelijkheid. In fotomateriaal wordt Nujoma neergezet als capabel politicus en wordt de band met andere politieke leiders benadrukt.¹⁸

¹⁶ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 310.

¹⁷ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 310.

¹⁸ S. Nujoma, *Where others Wavered. My life in SWAPO and my participation in the liberation struggle of NAMIBIA* (Londen 2001) 411.

Slachtoffers van de slachting bij Oshikuku²⁰

Nujoma inspecteert zijn strijdtroepen.¹⁹

Nujoma met Perez de Cuellar bij de onafhankelijkheidsceremonie van Namibië in 1991.²²

Nujoma met de Cubaanse president Fidel Castro.²¹

Samengevat mogen we concluderen dat het fotomateriaal in *Where others Wavered* er vooral op is gericht de barbaarsheid van het Zuid-Afrikaanse leger en de politieke en militaire kracht van SWAPO te laten zien. De foto's richten zich op de oorlog tegen Zuid-Afrika en minder op de toekomst van Namibië na deze oorlog. In *Long Walk to Freedom* staat de toekomst van Zuid-Afrika centraal.

¹⁹ Nujoma, *Where others Wavered*, 368.

²⁰ Nujoma, *Where others Wavered*, 327.

²¹ Nujoma, *Where others Wavered*, 333.

²² Nujoma, *Where others Wavered*, 442.

Politiek in de hoofdstukkenindeling

In zowel *A Long Walk to Freedom* als in *Where others Wavered* staat de indeling van het boek in teken van de politieke boodschap.

A Long Walk to Freedom is opgebouwd uit elf hoofdstukken. De titels van de eerste twee hoofdstukken verwijzen naar het persoonlijke leven van Mandela. Getiteld *A Country Childhood* en *Johannesburg*, worden deze twee hoofdstukken gebruikt als inleiding tot zijn politieke leven. Het begin van dit leven in de politiek wordt beschreven in hoofdstuk drie. Dit hoofdstuk heet *Birth of a Freedom Fighter*. Om extra te benadrukken dat het persoonlijke leven van Mandela niet los gezien kan worden van zijn politieke leven heeft hoofdstuk vier als titel *The struggle is my life*. Hoofdstuktitels als *The Black Pimpernel*, *Treason* en *Talking with the enemy* bestaan uit twee elementen: het persoonlijke en het politieke. Deze politieke boodschap krijgt vorm door het levensverhaal van Nelson Mandela. De manier waarop deze politieke boodschap vormgegeven zal worden, is door middel van een vertelling van het persoonlijke leven van Nelson Mandela. De titel van het elfde en laatste hoofdstuk is *Freedom*. Dit geeft de lezer voor hij of zij begint met lezen al een idee van het eindpunt van het boek. De eerste tien hoofdstukken staan in teken van het einddoel dat wordt beschreven in het laatste hoofdstuk: vrijheid.

Sam Nujoma heeft ervoor gekozen gebruik te maken van 26 hoofdstukken in zijn autobiografie. Opvallend is dat alle hoofdstukken, met uitzondering van het eerste hoofdstuk, onpersoonlijke titels hebben als *Worldwide Recognition*, *The Collapse of the Portuguese Empire in Africa* en *US policy against Namibia in the 1970's and 1980's*. De hoofdstukken hebben politieke of militaire thema's. De strijd tegen onderdrukking is echter overkoepeld. Voorbeelden van hoofdstuktitels die de militaire en politieke strijd verwoorden zijn *The struggle intensifies on all fronts*, *Preparation for armed liberation struggle* en *Final Days of the Struggle for Independence*.

We mogen concluderen dat uit de hoofdstukstukindeling van *Where others Wavered* blijkt dat het belangrijkste onderwerp van het boek de politieke en militaire strijd tegen de Zuid-Afrikaanse bezetting van Namibië is. Anders dan in *A Long Walk to Freedom* wordt het persoonlijke levensverhaal van Sam Nujoma in de titels van de hoofdstukken nauwelijks aan de orde gesteld. Een belangrijke overeenkomst tussen de twee autobiografieën is dat de hoofdstukindeling van beide werken duidelijk laat zien dat niet het leven van de hoofdpersoon, maar hun politieke missie het onderwerp van het boek is. In *A Long Walk to Freedom* is het

persoonlijke levensverhaal van Mandela het middel om deze boodschap uit te dragen. In *Where others Wavered* speelt het levensverhaal van Nujoma een veel kleinere rol.

Inhoud

Er zijn verschillende manieren waarop de lezer beïnvloed wordt bij het lezen van een autobiografie. De auteur maakt een keuze uit de gebeurtenissen die hij of zij heeft meegemaakt en reduceert hiermee het leven van de hoofdpersoon tot een beperkt aantal gebeurtenissen. De lezer wordt dus beïnvloed door wat hij of zij leest, maar zeker ook door wat hij of zij niet krijgt te lezen.

Niet alleen *wat* in een tekst beschreven wordt, maar ook *hoe* dat wordt beschreven heeft invloed op de manier waarop die tekst overkomt op de lezer. Taal is bedoeld om informatie over te brengen. Niettemin geeft het gebruik van taal altijd bewust of onbewust richting aan het denken.²³ Zo kan taal vooroordelen bevestigen. Doordat taal gevormd wordt in een systeem waarbinnen bepaalde normen en waarden heersen, is die taal doordrenkt van die normen en waarden. Het gebruik van taal is daarom meestal een bevestiging van het normatieve systeem waarbinnen het ontstaan is. Het is hierdoor naast informatief ook argumentatief. Volgens de Franse filosoof Michel Foucault is taal gestructureerd door een hiërarchisch machtssysteem. Taal is volgens hem een manier om orde aan te brengen, maar ook om mensen te onderdrukken. De structuur van taal zorgt ervoor dat machtsverhoudingen worden versterkt.²⁴ Doordat de lezer aan woorden een waardeoordeel geeft, is woordkeuze van belang voor de manier waarop een tekst door de lezer geïnterpreteerd wordt. Als iemand wordt omschreven als rebels, wordt hij of zij gezien als avontuurlijk en vernieuwend. Wordt dezelfde persoon beschreven als dwars, dan is hij of zij contraproductief en puberaal. Toch zijn 'rebels' en 'dwars' in principe termen voor één en dezelfde karaktereigenschap.

In de politieke autobiografie is taalgebruik een belangrijk wapen bij het beïnvloeden van het oordeel van de lezer over de hoofdpersoon, zo ook in de autobiografieën van Nelson Mandela en Sam Nujoma.

Besproken gebeurtenissen

A Long Walk to Freedom begint bij de geboorte van Mandela en beschrijft daarna zijn afstamming. *Where others Wavered* begint ook bij een geboorte: de geboorte van het gebied dat nu Namibië heet. In zijn eerste zin maakt Nujoma direct duidelijk dat het boek niet zal gaan over

²³ A. Verbiest, *De oorbellen van de minister* (Amsterdam 1997) 8.

²⁴ M. Foucault en D.F. Bouchard, *Language, Countermemory, Practice* (Cornell 1977) 55.

zijn persoonlijke leven, maar over Namibië: 'The story of what is known today as Namibia begins with the people and with the land.' Pas nadat hij de ontstaansgeschiedenis van Namibië heeft beschreven, geeft hij zijn eigen stamboom weer. Binnen Nujoma's geschiedenis van Namibië, neemt de strijd tegen onderdrukking een belangrijke plaats in. Zo bespreekt hij het vroege verzet tegen de Portugese, Engelse, Duitse en Zuid-Afrikaanse overheersing uitvoerig. Nujoma gebruikt het eerste hoofdstuk van *Where others Wavered* vooral om Namibische verzetshelden te roemen. Zo roemt hij *chief* Hendrik Witbooi, koning van de !Nama bevolking. Witbooi streed tegen de Duitse onderdrukker van 1888 tot aan zijn dood in 1905.²⁵ Ook beschrijft hij de heldendaden van koning Shihetekela Hiudulu van Ombabja: 'Shihetekela's warriors where armed with spears, bows and arrows, and a few firearms against the first and most sophisticated war machinery in modern colonial history.'²⁶ Door deze mannen te noemen in hetzelfde hoofdstuk waarin Nujoma zijn eigen stamboom beschrijft, plaatst hij zichzelf in dit rijtje helden.

De eerste hoofdstukken van *A Long Walk to Freedom* scheppen een romantisch beeld van het platteland van Zuid-Afrika. 'It is a beautiful country of rolling hills, fertile valleys, and a thousand rivers and streams which keep the landscape green even in winter.'²⁷ De beschreven gebeurtenissen hebben alle hetzelfde doel: ze verklaren van hoe Mandela later in zijn leven zo een sterk leiderschap ontwikkelde. Mandela stelt op pagina negentien dat zijn latere visie op leiderschap sterk beïnvloed is, doordat hij op jonge leeftijd de regent en zijn hof mocht aanschouwen. Door aanwezig te zijn bij bemiddelingen van de regent in lokale geschillen, leerde Mandela de waarde van democratie en overleg op basis van gelijkheid.²⁸ Ook beschrijft hij hoe hij voor het eerst in contact kwam met blanken. 'Occasionally white travellers or policemen passed through our area. These whites appeared as grand as gods to me, and I was aware that they were to be treated with a mixture of fear and respect.'²⁹

Geconcludeerd kan worden dat de gebeurtenissen die beschreven worden in de eerste hoofdstukken van *A Long Walk to Freedom* vooruitkijken naar de verzetsheld en staatsman die Mandela zou worden. In *Where others Wavered* wordt in de beschrijving van de jeugd van Nujoma de link gelegd met andere grote verzetshelden uit het verleden. Op deze manier plaats ook Nujoma zijn jeugd in het teken van de strijder die hij later zou worden.

²⁵ Nujoma, *Where others Wavered*, 8.

²⁶ Nujoma, *Where others Wavered*, 13.

²⁷ Mandela, *Long walk to Freedom*, 3.

²⁸ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 19.

²⁹ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 11.

Mandela komt na het beschrijven van zijn jeugd ter zake. In hoofdstuk drie, *Birth of a Freedom Fighter* beschrijft hij hoe hij betrokken raakte bij het *African National Congress* (ANC) en daarmee bij de strijd tegen apartheid. Mandela kan geen concreet moment aanmerken waarop hij gepolitiseerd raakte. Als je een Afrikaan in Zuid-Afrika bent, betekent dat volgens hem, dat je vanaf je geboorte gepolitiseerd bent.³⁰ Dit verklaart waarom Mandela zijn jeugd beschrijft in teken van de politieke strijd die hij later zou voeren. De gebeurtenissen die vanaf hoofdstuk drie worden besproken zijn allen op een directe manier aan zijn strijd tegen apartheid verbonden.

Ook ogenschijnlijk persoonlijke voorvallen krijgen een politieke lading in *A Long Walk to Freedom*. Zo beschrijft Mandela zijn liefde voor boksen. Hij bedreef de sport toen hij studeerde aan de universiteit van Fort Hare en later in Johannesburg. Mandela hield van de sport, omdat het een manier was om zijn politieke strijd even te kunnen vergeten. Toch staat ook deze omschrijving in het teken van de politiek. Mandela verklaart zijn liefde voor boksen namelijk als volgt: *Boxing is egalitarian. In the ring, rank, age, colour and wealth are irrelevant.*³¹ Een ander voorbeeld van een ogenschijnlijk persoonlijk verhaal dat een politieke boodschap blijkt te verbergen, is de geboorte van Mandela's dochter Zenazi. Zenazi betekent: 'Wat heb je in deze wereld gebracht'? Een naam die een uitdaging in zich heeft: de drager ervan dient bij te dragen aan de gemeenschap.³² Het moge duidelijk zijn dat Mandela hiermee bedoelt dat Zenazi zich ook zou moeten inzetten voor de strijd tegen apartheid. Het persoonlijke levensverhaal van Mandela is op deze manier niet los te zien van zijn politieke agenda.

De gebeurtenissen in *Where others Wavered* zijn, in tegenstelling tot die beschreven in *A Long Walk to Freedom*, niet persoonlijk van aard. Sterker nog, Sam Nujoma is bij de meeste van de gebeurtenissen die hij beschrijft niet eens aanwezig. Zo spreekt hij over het Oshikuku bloedbad. Op 10 maart 1982 werden in het dorp Oshikuku in noord Namibië elf inwoners geliquideerd, omdat zij weigerden informatie te geven aan Zuid-Afrikaanse troepen over een dorpsgenoot.³³ In 1982 leefde Nujoma in ballingschap buiten Namibië.

Nujoma kiest dus een andere methode in het schrijven van zijn autobiografie dan Mandela. Waar Mandela zijn persoonlijke verhaal gebruikt om op subtiele manier zijn politieke boodschap op de lezer over te brengen, doet Nujoma dit op een veel directere, onpersoonlijke manier. Nujoma kiest alleen die gebeurtenissen uit die zijn boodschap ondersteunen. Het feit dat

³⁰ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 89.

³¹ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 180.

³² Mandela, *Long Walk to Freedom*, 212.

³³ Nujoma, *Where others Wavered*, 326.

hij niet persoonlijke aanwezig was bij sommige gebeurtenissen is hierin niet van belang. Dit zegt veel over het soort van autobiografie dat *Where others Wavered* is: dat is niet het levensverhaal van Sam Nujoma, maar het politieke verhaal van de strijd van SWAPO tegen de Zuid-Afrikaanse bezetting van Namibië.

Op pagina 402 vertelt Nujoma over een ontmoeting tussen afgezanten van SWAPO en de Zuid-Afrikaanse regering. 'Another delegate who looked very tired indeed was Brigadier Serfonfein³⁴.' Nujoma was niet aanwezig bij deze bijeenkomst. Doordat Nujoma dergelijke details beschrijft, komt het op de lezer over alsof dit wel zo was. Gebeurtenissen waar Nujoma wél direct bij betrokken was, beschrijft hij ook vanuit een politiek oogpunt. Peter Nanyemba, een persoonlijke vriend van Nujoma, overleed in 1983. Nujoma schrijft hierover: 'Comrade Peter Nanyemba served his Party and country with commitment and dedication.'³⁵ Over de emotie die Nujoma gevoeld moet hebben bij dit persoonlijke verlies, spreekt hij niet.

Nelson Mandela besluit *A Long Walk to Freedom* met het beschrijven van de dag waarop hij werd geïnaugureerd als president van de Republiek Zuid-Afrika. Hij beschrijft deze gebeurtenis vooral om een nieuw begin aan te geven. 'I felt that day, as I have on so many other days, that I was simply the sum of all those African patriots who had gone before me. That long and noble line ended and now began again with me.'³⁶ Het feit dat Mandela de weergave van deze gebeurtenis heeft gekozen als afsluiting van zijn boek, zegt veel over het doel dat *A Long Walk to Freedom* heeft. *A Long Walk to Freedom* richt zich op de toekomst. Dat het boek eindigt met de woorden *my long walk is not yet ended*³⁷, laat geen twijfels bestaan over de manier waarop het boek gelezen dient te worden. Het boek brengt de boodschap over van vooruitgang, raciale gelijkheid en trots op een nieuw Zuid-Afrika.

Ook *Where others Wavered* eindigt met een blik op de toekomst. Een interessant verschil met het einde van *A Long Walk to Freedom* is dat Nujoma uitsluitend spreekt over uitdagingen voor SWAPO, in plaats van uitdagingen voor de gehele bevolking van Namibië. 'We (SWAPO) would be working to provide for the well-being of all our people, to improve educational and health services, and the infrastructure needed for the building of a modern, just society.'³⁸ Hij maakt hiermee extra duidelijk dat het boek niet gaat over zijn persoon of over het Namibische

³⁴ Nujoma, *Where others Wavered*, 402.

³⁵ Nujoma, *Where others Wavered*, 310.

³⁶ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 614.

³⁷ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 617.

³⁸ Nujoma, *Where others Wavered*, 443.

volk, maar over de strijd van zijn politieke partij, SWAPO. Nujoma roemt in zijn laatste hoofdstuk de strijders die gestreden hebben tegen de Zuid-Afrikaanse bezettingsmacht. 'Tomorrow the history of independent Namibia begins. We owe it to all who have gone before [...] to make it on worthy of them and of the heroic struggle in which we were able to triumph at last.'³⁹

Sam Nujoma en Nelson Mandela koppelen dus beiden hun strijd voor vrijheid en onafhankelijkheid aan de toekomst. Zij doen dit echter op verschillende manieren. De beschrijving van de vrijheidsstrijd van Mandela is er één in het kader van de opbouw van een nieuw Zuid-Afrika. Mandela schrijft over *die* gebeurtenissen uit zijn leven die constructief zijn voor die opbouw. Sam Nujoma doet het tegenovergestelde. Hij stelt de toekomst van Namibië in teken van de gevoerde strijd voor de onafhankelijkheid. Het is volgens hem dan ook *de strijd* waaruit lessen getrokken moeten worden voor de toekomst. Zo is het beschrijven van de strijd een doel op zich en moet de toekomst van Namibië gespiegeld worden aan deze geschiedenis. De ophemeling van SWAPO speelt hierin een belangrijke rol.

Taalgebruik

De lezer wordt niet alleen beïnvloed door de selectie van beschreven gebeurtenissen, ook het taalgebruik stuurt de lezer in een bepaalde richting.

Nujoma en Mandela romantiseren in hun taalgebruik hun politieke en militaire strijd. Nujoma doet dat op een directe manier door de strijd regelmatig als 'heldhaftig' aan te duiden. Mandela doet dit op een subtielere manier. Door de strijd te omschrijven als 'bevrijding van mijn mensen' zet hij zichzelf neer als leider voor de goede zaak. In *Where others Wavered* wordt niet alleen de strijd geromantiseerd, de blanke Zuid-Afrikaan wordt gedemoniseerd. Nujoma doet dit wederom op een directe manier. Hij noemt de blanke Zuid-Afrikanen Neonazi's en racisten.⁴⁰ Doordat Nazi's na de Tweede Wereld Oorlog in grote delen van de wereld werden, en worden, gezien als het ultieme kwaad, zorgt deze verbinding tussen Afrikaners en Nazi's ervoor dat iedere nuance onmogelijk wordt gemaakt.

De politieke boodschap van verzoening in *A Long Walk to Freedom* zorgt ervoor dat Mandela voorzichter is in zijn beoordeling van de Zuid-Afrikaanse blanken. Een voorbeeld hiervan is de manier waarop hij zijn rijexamen beschrijft. Wachtend op zijn examinerator ziet

³⁹ Nujoma, *Where others Wavered*, 443.

⁴⁰ Nujoma, *Where others Wavered*, 249.

Mandela hoe een blanke vrouw haar examen doet: 'She was driving properly and cautiously.'⁴¹ De lezer krijgt hierdoor een positief en menselijk beeld van deze blanke Zuid-Afrikaanse vrouw. Ook beschrijft Mandela uitvoerig zijn vriendschap met Ruth First en Bram Fisher, blanke anti-apartheid activisten. Hij noemt ze 'the bravest and staunchest friends of the freedom struggle that I have ever known'.⁴² Op deze manier zorgt Mandela ervoor dat er nuance ontstaat in het beeld over de blanke Zuid-Afrikaan.

In zijn taalgebruik romantiseert Mandela zijn jeugd: 'I was born free- free in every way that I could know. Free to run in the fields near my mother's hut, free to swim in the clear stream that ran through my village, free to roast mealies under the stars and ride broad backs of slow-moving bulls. As long as I obeyed my father and abided by the customs of my tribe, I was not troubled by the laws of man or God.'⁴³ Met deze passage zorgt Mandela ervoor dat de lezer een beeld krijgt van zijn geboortedorp als zijnde het paradijs. Zo laat hij zien dat Zuid-Afrika een land is waar de inwoners trots op mogen zijn.

We kunnen concluderen dat niet alleen de selectie van beschreven gebeurtenissen en de vorm de autobiografie in teken staan van de politieke boodschappen. Ook het taalgebruik heeft hier een belangrijk aandeel in. Sam Nujoma scheidt met zijn woordkeuze een beeld van een sterk en rechtvaardig SWAPO⁴⁴ dat vecht tegen een monsterachtige vijand, de blanken. Op deze manier probeert Nujoma SWAPO op een voetstuk te zetten.

Mandela zorgt door middel van zijn woordkeuze enerzijds voor een romantisering van het traditionele Zuid-Afrikaanse leven. Anderzijds probeert hij nuance aan te brengen in het oordeel over blanke Zuid-Afrikanen. Hieruit wordt des te meer duidelijk dat *Long Walk to Freedom* een beeld van eenheid en trots op een nieuw Zuid-Afrika tracht te propageren.

⁴¹ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 116.

⁴² Mandela, *Long Walk to Freedom*, 84.

⁴³ Mandela, *Long Walk to Freedom*, 616.

⁴⁴ Nujoma, *Where others Wavered*, 286.

Samenvatting en Conclusie

Teksten worden geschreven met een reden. Dit kan vermaken, informeren of overtuigen zijn. De manier waarop een tekst is geschreven en vormgegeven heeft invloed op de manier waarop die tekst gelezen wordt.

De autobiografie werd lang gezien als een manier om de lezer te bekeren tot het christendom. Rond 1800 veranderde deze functie. Mede dankzij de persoonlijke autobiografieën van onder andere Goethe en Rousseau, werd het genre in toenemende mate gezien als een vertelling van het persoonlijke levensverhaal. De explosieve groei van diversiteit binnen het autobiografisch genre in de twintigste en eenentwintigste eeuw heeft ervoor gezorgd dat de autobiografie in toenemende mate weer wordt gezien als manier om een boodschap over te brengen. Uit deze ontwikkeling is de politieke autobiografie ontstaan.

In dit onderzoek heb ik de methodes geanalyseerd waarmee Nelson Mandela en Sam Nujoma in hun autobiografieën de lezer proberen te beïnvloeden. Beide werken brengen op de lezer een politieke getinte boodschap over. Zij doen dit echter beiden op een andere manier.

Geconcludeerd mag worden dat *Where others Wavered* een directere manier heeft van het overbrengen van zijn politieke boodschap dan *A Long Walk to Freedom*. Deze autobiografie van Sam Nujoma heeft als doel het beschrijven van de militaire en politieke strijd tegen Zuid-Afrika. De toekomst van Namibië moet volgens Nujoma gezien worden als voortvloeisel van deze strijd. Het is dus in het belang van Nujoma om de bijdrage van zijn persoon en zijn partij, SWAPO, in die strijd te benadrukken.

Het overbrengen van deze boodschap begint bij de omslag van het boek. Doordat de foto van Nujoma op de voorkant van zijn autobiografie er één is van hem uit de tijd van de strijd, wordt direct duidelijk gemaakt wat het belangrijkste thema van zijn boek is. Dat er een foto van Nujoma als president van Namibië op de achterkant van het boek afgebeeld staat, zorgt ervoor dat de lezer het beeld krijgt dat de *strijd* om onafhankelijkheid het onderwerp van het boek is. De onafhankelijkheid zelf is daar enkel een gevolg van.

Ook uit de titel blijkt de politieke insteek van *Where others Wavered*. In zijn tweede ondertitel 'My life in SWAPO and my participation in the liberation struggle of NAMIBIA' maakt Nujoma duidelijk dat het boek niet over zijn persoonlijke, maar zijn politieke leven gaat. Ook in de hoofdstukindeling wordt duidelijk dat het boek gelezen dient te worden als verslag van de strijd voor onafhankelijkheid en niet als de persoonlijke memoires van Nujoma. Alle

hoofdstuktitels hebben als onderwerp de politieke of militaire strijd tegen onderdrukking. Veel titels gaan over gebeurtenissen waar Nujoma zelf niet bij was.

Nujoma maakt gebruik van beeldmateriaal. Deze foto's tonen vooral de militaire en diplomatieke kracht van SWAPO. Ook worden er gruweldaden van het Zuid-Afrikaanse leger afgebeeld. De lezer krijgt op deze manier meer sympathie voor de zaak van SWAPO.

Door zichzelf in het eerste hoofdstuk met de grote helden van het Namibische volk uit het verleden te identificeren, doet Nujoma ook een poging de sympathie van de lezer te wekken voor zijn persoon. Daarnaast benadrukt hij hiermee zijn eigen belang voor de geschiedenis.

Ook de inhoud van de autobiografie van Nujoma is doordrenkt van zijn politieke boodschap. De gebeurtenissen die hij beschrijft zijn onpersoonlijk van aard en hebben alle als doel de onafhankelijkheidsstrijd van SWAPO te belichten. Het gegeven dat hij bij een aantal van deze gebeurtenissen niet lijfelijk aanwezig was, geeft nog eens aan dat de 'autobiografie' van Nujoma niet een verhaal is over de persoon Nujoma, over de politieke en militaire strijd van zijn partij, SWAPO. In zijn taalgebruik demoniseert Nujoma de blanke Zuid-Afrikaan en romantiseert hij SWAPO. Nujoma eindigt zijn boek met een blik vooruit. Hij zegt daarin dat de Namibiërs voor een positieve toekomst terug moeten kijken naar de gestreden strijd om onafhankelijkheid, waarbinnen SWAPO de belangrijkste rol speelde.

Ook *A Long Walk to Freedom* draagt een politieke boodschap uit. Deze is naar de toekomst gericht in plaats van naar het verleden. Mandela gebruikt zijn interpretatie van de strijd tegen apartheid om de boodschap van saamhorigheid, moed en trots op een nieuw Zuid-Afrika te propageren. Deze boodschap wordt al duidelijk op de omslag. Doordat Mandela in zijn tijd als president op de voorkant van het boek is afgebeeld, wordt helder dat het nieuwe Zuid-Afrika het onderwerp van het boek is. De nationale vlag die ook op de omslag staat afgebeeld, representeert de trots op het nieuwe Zuid-Afrika. De titel van *A Long Walk to Freedom* is gekozen uit een citaat waarin Mandela uitlegt dat Zuid-Afrikanen naar de toekomst moeten kijken. Ook de hoofdstuktitels van *A Long Walk to Freedom* vertellen het verhaal van saamhorigheid, moed en trots op een nieuw Zuid-Afrika. Met titels als *The Struggle Is My Life*, *Birth Of a Freedom Fighter* en *Freedom* geeft Mandela aan dat zijn autobiografie gelezen moet worden als een tocht, met een nieuw en vrij Zuid-Afrika als bestemming.

Ook de foto's die zijn opgenomen in *A Long Walk to Freedom* geven de boodschap van het boek weer. Mandela wordt afgebeeld terwijl hij vriendelijkheden uitwisselt met blanken. Zo wordt de boodschap van saamhorigheid uitgebeeld, moed wordt getoond door foto's van

Mandela tijdens zijn gevangenschap op Robben Island en de foto van Mandela tijdens zijn inauguratietoespraak geeft trots op een nieuw Zuid-Afrika weer.

Mandela kiest er in *A Long Walk to Freedom* voor om meer persoonlijke anekdotes te vertellen dan Sam Nujoma in diens autobiografie doet. Al deze anekdotes hebben echter een politiek doel. Zo gebruikt Mandela zijn betrokkenheid in de bokssport om zijn visie over raciale gelijkheid over te brengen op de lezer. Door uitvoerig stil te staan bij positieve ontmoetingen met blanken zorgt Mandela voor nuance in het beeld over de blanke Zuid-Afrikaan. Mandela eindigt zijn boek, net als Nujoma, met een blik op de toekomst. Hij zegt dat er lessen getrokken moeten worden uit de strijd voor vrijheid, maar benadrukt vooral dat het nieuwe Zuid-Afrika een vrij en tolerant Zuid-Afrika moet zijn. *A Long Walk to Freedom* is in deze geest geschreven.

Zowel de autobiografie van Nelson Mandela als de autobiografie van Sam Nujoma hebben dus een politieke insteek. In de vorm en in de inhoud, op directe en indirecte manier, wordt de lezer gestuurd in het lezen. Dit maakt de twee boeken niet minder interessant of minder prettig om te lezen. De lezer moet zich echter bewust zijn van de manier waarop hij of zij de boeken leest. Een auteur heeft een bedoeling met het schrijven van een boek. Zeker als de auteur belang heeft bij het creëren van een bepaald politiek beeld, moet de lezer op zijn hoede zijn. Mits kritisch gelezen, is de politieke autobiografie een waardevolle toevoeging aan het autobiografisch genre.

Hfd 6: Mogelijk vervolgonderzoek.

Voor zowel *A Long Walk to Freedom* als *Where others Wavered* is gebruik gemaakt van coauteurs en *gostwriters*. De lezer gaat er echter van uit dat wat hij of zij leest het directe woord is van respectievelijk Nelson Mandela en Sam Nujoma. De invloed van verschillende coauteurs en *gostwriters* op *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered* is een interessant onderwerp voor verder onderzoek.

In een interview werd Nelson Mandela gevraagd over de mogelijkheid van een familiebiografie. Hij reageerde daarop met de stelling dat mensen niet neergezet moeten worden als engelen, maar als mensen.⁴⁵ Toen een vraag met dezelfde strekking werd gesteld aan Rick Stengel, journalist bij *Time Magazine* en coauteur van *A Long Walk to Freedom*, noemde die Mandela 'the closest we get to a second Messiah.' In *A Long Walk to Freedom* wordt enerzijds een beeld geschetst van Mandela als bescheiden man, anderzijds zitten er elementen in het boek die hem verheffen tot held. Deze klaarblijkelijke tegenstelling en de rol van *gostwriters* hierin moet verder onderzocht worden.

Een ander interessant aspect van de autobiografieën van Mandela en Nujoma waar ik in dit onderzoek weinig aandacht aan heb kunnen besteden, is de publieke status van de twee auteurs. Beiden worden in eigen land op handen gedragen. Op het moment van uitkomen van *A Long Walk to Freedom* en *Where others Wavered* was er volop media-aandacht voor de twee staatshoofden. De relatie tussen de publieke status en hun autobiografieën moet verder geanalyseerd worden. Enerzijds is het interessant om te kijken naar de manier waarop de boeken worden gelezen. Wat is de relatie tussen het beeld dat mensen van Nujoma en Mandela hebben vóór het lezen van de autobiografieën en de manier waarop ze de werken lezen? Daarnaast is het interessant om te onderzoeken in hoeverre Nujoma en Mandela zelf beïnvloed zijn in hun schrijven door het ontstane beeld over hun personen.

A Long Walk to Freedom en *Where others Wavered* zijn waardevolle bronnen in het bestuderen van de strijd tegen de apartheid in Namibië en Zuid-Afrika. Meer nog dan bij andere bronnen moet er echter kritisch gekeken worden naar hoe deze bronnen tot stand zijn gekomen en wat de impact van de boeken op de lezer is. De politieke autobiografie herbergt een zee van mogelijkheden voor de geschiedschrijving en voor de literatuurwetenschap. Men moet zich echter bewust zijn van de gebruiksaanwijzing die het genre met zich meebrengt. Met dit

⁴⁵ Julia Swindells, *The uses of autobiography* (Exeter 1995) 79.

onderzoek hoop ik een kleine bijdrage te hebben geleverd aan het ontstaan van zo een
gebruiksaanwijzing. De deur staat open voor zowel historici als literatuurwetenschappers om
hier verder mee aan de slag te gaan.

Literatuurlijst:

- Augustinus, Aurelius, *Confessions* (Harvard 1912).
- Bak, Hans, *Writing Lives: American autobiography and autobiography* (Amsterdam 1998).
- Barros, Carolyn, *Autobiography: narrative of transformation* (Michigan 1998).
- Barthes, Roland, *Het werkelijkheidseffect* (Groningen 2004).
- Berghahn, Volker Rolf en Simone Lässig, 'Towards a biographical turn? Biography in modern historiography Modern historiography in biography', *GHI Bulletin* 35 (2004).
- Berkel van, Benien, 'De autobiografie van een landverrader', *Biografie Bulletin* (zomer 2011).
- Cline, Sally en Carole Angier, *The Arvon Book of Life Writing: writing biography, autobiography and memoir* (Londen 2010).
- Foucault, Michel en Donald Bouchard, *Language, Countermemory, Practice* (Cornell 1977).
- Galdo's, Inigo Barbancho, 'The Self as the "Mittelpunkt", the World as the "Hauptperson". The "Super-Personal" Autobiography of Stefan Zweig', *Neophilologus* 95 (2011).
- Huisman, Marijke, *Publieke levens, autobiografieën op de Nederlandse boekenmarkt 1850-1918* (Zutphen 2008).
- Kanakna Producties B.V, *Van dis in Afrika: Vergeten en Voorwaarts, uitgezonden op 10-02-2008*.
- Leezenberg, Michiel en Gerard de Vries, *Wetenschapsfilosofie voor geesteswetenschappen* (Amsterdam 2001).

- Mandela, Nelson, *Long Walk to Freedom. The autobiography of Nelson Mandela* (Londen 1994).

- Nujoma, Samuel, *Where others Wavered. My life in SWAPO and my participation in the liberation struggle of NAMIBIA* (Londen 2001).

- Popper, Karl , *The logic of Scientific Discovery* (London 1959).

- Swindells, Julia, *The uses of autobiography* (Exeter 1995).

- Verbiest, Agnes, *De oorbellen van de minister* (Amsterdam 1997).